

فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۶، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹، صفحات ۱۵۰-۱۳۳

مقاله پژوهشی

طراحی الگوی ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران

ماجد بهامین

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران

غلامرضا جندقی^۱

استاد مدیریت دولتی دانشگاه تهران

اعظم میرزمانی

استادیار مدیریت دولتی دانشگاه تهران

عادل آذر

استاد مدیریت صنعتی دانشگاه تربیت مدرس

محمد خوش چهره

استادیار اقتصاد دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۷/۲/۱ - تاریخ پذیرش: ۹۸/۲/۶)

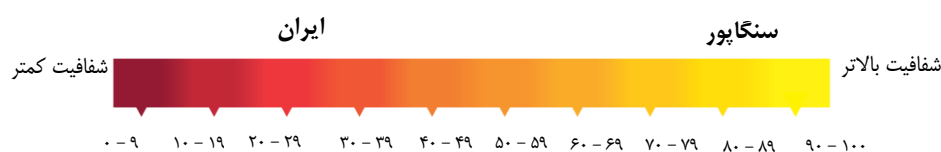
چکیده

برخورداری از الگوی حکمرانی مطلوب و سیاست‌های هم‌راستا، لازمه ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت است. در مقاله حاضر، با هدف دستیابی به الگوی حکمرانی و سیاست‌های مطلوب ارتقاء شفافیت اقتصادی، اسناد سیاستی دو کشور ایران و سنگاپور، همراه با فایل کتبی مصاحبه با ۱۳ نفر از خبرگان سیاست‌گذاری و مبارزه با فساد دولتی مورد بررسی و تحلیل محتوای کیفی قرار گرفت. بر اساس یافته‌های این پژوهش، الگوی حکمرانی مطلوب برای ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران مبتنی بر حکمرانی شبکه‌ای با ۹ مقوله اصلی و ۲۴ مقوله فرعی سیاستی ارائه گردید. در نهایت راهکارهای سیاستی برای ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران پیشنهاد شد.

واژگان کلیدی: الگوی شفافیت، حکمرانی شبکه‌ای، شفافیت اقتصادی دولت، فساد دولتی.

مقدمه

شفافیت یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب است که هم برای مردم و هم برای دولت‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت با مهمترین اثر آن، یعنی پایین آمدن فساد دولتی شناخته می‌شود. البته شفافیت و فساد مفاهیم کاملاً منطبقی بر یکدیگر نیستند (Bauhr & Grimes, 2012)، اما در واقع این دو مفهوم را دو روی یک سکه می‌دانند (Amiri et al., 2017)؛ به گونه‌ای که اندیشمندان بهترین شاخص اندازه‌گیری شفافیت دولت را شاخص «ادراک فساد (CPI)»^۲ معرفی می‌کنند (Bauhr & Grimes, 2012). ایران اقدامات بسیاری را برای ارتقاء شفافیت انجام داده است و حتی در سال ۱۳۸۸ نیز به «کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد»^۳ پیوسته است. همچنین شفافیت به عنوان یک رکن مهم در اسناد بالادستی کشور مانند «سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی» نیز مورد تأکید قرار گرفته و قوانینی همچون «قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد» وضع شده است. اما با این وجود نتایج قانع کننده‌ای در زمینه شفافیت کسب نشده است (عبدالملکی، ۱۳۹۵). به نحوی که با بررسی رتبه‌بندی سازمان شفافیت بین الملل از سال ۲۰۱۲ تا کنون، که در شکل (۱) آمده است، مشاهده می‌گردد که تغییر محسوسی در امتیازات کسب شده در زمینه شفافیت حاصل نشده و ایران در طول این مدت در دهک سوم قرار داشته و نهایتاً موفق به کسب امتیاز ۳۰ شده است. این در حالی است که، سنگاپور با قرار گرفتن در دهک نهم، در جمع شفاف‌ترین کشورهای جهان قرار دارد، و از سال ۲۰۱۲ تا کنون، کمترین امتیازی که کسب نموده، امتیاز ۸۴ است.

شکل ۱- جایگاه ایران و سنگاپور بر روی نمودار CPI.

بنابراین، این سؤال اساسی مطرح می‌شود که چگونه می‌توان به ارتقاء سطح شفافیت اقتصادی در دولت دست یافت و فساد دولتی را کنترل نمود؟ یکی از عواملی که اندیشمندان در پاسخ به این سؤال توصیه می‌کنند، توجه به الگوی حکمرانی و تشکیل سیاست‌های مطلوب و همراستا با الگوی حکمرانی برای شفافیت و مبارزه با فساد است (شاه آبادی و پورجوان، ۱۳۸۹)؛ (Karhula, 2015; Chiang Shih, 2010; Robinson, 2015). البته در این مطالعات به اینکه کدام

2 - Corruption Perception Index

3 - United Nations Convention against Corruption (UNCAC)

الگوی حکمرانی (۱) اداره عمومی سنتی؛ (۲) مدیریت دولتی جدید یا (۳) حکمرانی شبکه‌ای (استفن آذربورن، ۲۰۰۶) بهترین الگو برای ارتقاء شفافیت است و اینکه سیاست‌های همراستا با آن الگوی حکمرانی برای ارتقاء شفافیت کدام است، اشاره‌ای نشده است. بنابراین پژوهش حاضر، با هدف دستیابی به الگویی برای ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت، در پاسخ به این سؤال که «کدام الگوی حکمرانی (اداره عمومی سنتی، مدیریت دولتی جدید، یا حکمرانی شبکه‌ای) الگوی مطلوب برای ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت است و سیاست‌های همراستا با آن کدام است؟» شکل گرفت. یکی از راه‌های یافتن پاسخ این سؤال، بررسی تجربه کشورهای موفق در این زمینه است. چرا که در این کشورها بین الگوی حکمرانی، ساختار، سیاست‌ها و وظایف آن همبستگی بالایی وجود دارد (هدی، ۱۹۹۵؛ ترجمه الوانی و معمارزاده تهرانی، ۱۳۸۱). بر همین اساس، کشور سنگاپور برای درس‌آموزی و دستیابی به الگوی حکمرانی و سیاست‌های مطلوب شفافیت اقتصادی دولت انتخاب شد. چرا که سنگاپور کشوری است که نتایج ارزنده‌ای را در ارتقاء شفافیت و مبارزه با فساد دولتی به دست آورده است و از این جهت همواره مورد توجه کشورهای جهان بوده است (محبعلی، ۱۳۹۴؛ هاشمی شاهرودی، ۱۳۹۴: ۲۸). علاوه بر این، بزرگی اقتصاد سنگاپور تقریباً با اقتصاد کشور ایران برابری می‌کند و همچنین، همانند ایران با درصد قابل توجهی از مردم مسلمان (Govtech, 2018)، در گذشته درگیر استعمار غرب بوده (Hin, 2011) و در اوت ۱۹۶۵ به جمهوری مستقل سنگاپور تبدیل شده است (محبعلی، ۱۳۹۴). الگوی حکمرانی و سیاست‌های مناسب دولت سنگاپور موجب شده است تا با ارتقاء شفافیت اقتصادی، فساد کلان دولتی زمان مستعمرگی و ناشی از سیاست‌ها و فرآیندهای بریتانیایی که باعث فقر مردم این کشور شده بود ریشه‌کن گردد (Hin, 2011) و اقتصاد سنگاپور نجات یابد (عارفی، ۱۳۹۴)، به نحوی که بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول در سال ۲۰۱۸، تولید ناخالص داخلی آن به حدود ۳۴۷ میلیارد دلار رسیده است. این در حالی است که این کشور از نظر وسعت کوچک‌تر از تهران است، و مثل ایران نفت و گاز هم ندارد و به خوبی نماینده کشورهایی است که با شفافیت و مبارزه با فساد اقتصادی، اقتصاد خود را مقاوم ساخته است. به همین دلیل است که بسیاری از کشورهای جهان از جمله مالزی، تایلند، ویتنام و حتی چین، از سیاست‌ها و روش‌های دولت سنگاپور به عنوان الگویی برای رشد و توسعه بهره‌برداری می‌کنند (محبعلی، ۱۳۹۴).

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

شفافیت اقتصادی

ریشه‌های مفاهیمی چون «دولت باز» و «شفافیت» در علوم سیاسی را می‌توان در تلاش‌های انجام شده برای دموکراتیک‌تر شدن جوامع و آزادسازی و شفاف‌سازی معاملات دولتی مشاهده نمود (Oracle, 2012). شفافیت یک مفهوم چند وجهی است که گاهی تعاریف بسیار کوتاه

بینانه‌ای از آن ارائه می‌شود، به گونه‌ای که تنها مترادف با «ارائه اطلاعات» دانسته شده و با این تعاریف محدود شده است (Bauhr & Grimes, 2012). به طوری که در بهترین حالت، شفافیت دولتی را ارائه عمومی اطلاعات کامل، خنثی (بدون جهت‌گیری سیاسی)، و قابل استفاده‌ی دولت-ها و سازمان‌های دولتی در سه حوزه‌ی ۱. ظرفیت عملیاتی^۴ (قابلیت‌های اجرایی، مالی، تکنولوژیکی، نتایج هزینه - کیفیت خدمات و اقدامات مدیریتی انجام شده جهت بهبود آن‌ها)؛ ۲. گزاره‌های ارزشی^۵ (ارزش‌ها، پیامدهای اجتماعی ارزشمند و مورد تمایل، و برنامه‌های آتی)؛ و ۳. محیط اختیار^۶ (فرآیند تصمیم‌گیری، دلیل تصمیمات اتخاذ شده و احتمالاً مداخلاتی که در تصمیم‌گیری‌ها رخ داده است، ذینفعان، حوزه اختیارات، و مدیران مسئول) معرفی کرده‌اند (Douglas and Meijer, 2016). باید دقت داشت که شفافیت تنها ارائه اطلاعات نیست. بر همین اساس، کنترل (۱۹۹۹) شفافیت را قابلیت دستیابی عموم مردم به مسائل مرتبط با آنها، امکان مشارکت شهروندان در تصمیمات سیاسی، و پاسخگویی دولت به نظرات مردم و فرآیندهای قانونی معرفی می‌کند (Fairbanks, Plowman & Rawlins, 2007). شفافیت زمانی معنا می‌یابد که مانعی برای سوء استفاده از قدرت (Flyverbom, Christensen & Hansen, 2015)، ابزاری برای پاسخگو نگاه داشتن مدیران دولتی و کاهش فساد، و عاملی برای افزایش اعتماد عمومی باشد. به همین منظور است که سازمان شفافیت بین الملل در تعریف خود از شفافیت، به موضوعاتی همچون نادیده گرفته شدن قوانین، برنامه‌ها، فرآیندها و اقدامات توجه می‌کند و شفافیت را دانستن پاسخ پرسش‌هایی از قبیل «چرا؟»، «چگونه؟»، «چه چیز؟»، و «تا چه اندازه؟»، معرفی می‌کند. از نظر این سازمان، شفافیت است که تضمین می‌کند مقامات دولتی، کارمندان دولت، مدیران، اعضای هیئت مدیره و بازرگانان، واضح و قابل درک عمل می‌کنند و فعالیت‌های خود را گزارش می‌دهند. این بدان معنی است که عموم مردم می‌توانند آن‌ها را مسئول و پاسخگوی اقدامات و تصمیمات خود نگاه دارند. آن‌ها شفافیت را مطمئن‌ترین راه محافظت در برابر فساد دانسته که به افزایش اعتماد مردم به دولت، نهادها و مؤسسات کمک می‌کند (TI, 2018) و باعث می‌شود تا اقتصاد بر پایه اعتماد مردم و مشارکت شهروندان شکل گرفته و تقویت شود (محسنی، ۱۳۹۳). چنین اقتصادی به یک ملت امکان می‌دهد که، آسیب‌پذیری‌های اقتصادی را کاهش داده و روند رو به رشد و شکوفایی پایدار آن را محفوظ نگاه دارد (هزائویی و زیرکی حیدری، ۱۳۹۳). به همین منظور، اندیشمندان همواره برای یافتن شاخص‌ها، ملزومات و متغیرهای تأثیرگذار بر ارتقاء شفافیت کوشیده‌اند، و تا کنون شاخص‌های مختلفی را مطرح کرده‌اند که در جدول (۱) به طور خلاصه به آن‌ها اشاره شده است:

4 - Operational Capacity

5 - Value Proposition

6 - Authorizing Environment

جدول ۱- متغیرهای تأثیرگذار بر ارتقاء شفافیت اقتصادی

ردیف	متغیر اثرگذار	تعریف	منبع
۱	موجود بودن اطلاعات	وجود سیستم ثبت و ضبط دقیق اطلاعات و مستندسازی فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و مالی	(قلی‌پور و نیک رفتار، ۱۳۸۵؛ Lindstedt and Naurin, 2006)
۲	دولت باز / دسترسی آزاد به اطلاعات	میزانی که اطلاعات به طور ساده و بدون هزینه در اختیار مردم قرار می‌گیرد.	(Bauhr and Grimes, 2012; Lindstedt and Naurin, 2006; Meijer et al., 2015)
۳	کامل بودن اطلاعات	رعایت ۳ اصل «جامعیت»، «قابل استفاده بودن»، و «واقعی بودن» در ارائه اطلاعات به ذینفعان	(Douglas and Meijer, 2016; Cucciniello and Nasi, 2014)
۴	حمایت از گزارشگران تخلف	میزان حمایت‌های مؤثر از سوت‌زنان (گزارشگران) تخلف در مقابل اقدامات تلافی‌جویانه مفسدان	(Bauhr and Grimes, 2012; پرنیان و همکاران، ۱۳۹۶)
۵	آگاه‌سازی عمومی	میزانی که خلاف‌های کشف شده احتمال دارد تا به سمع و نظر عامه مردم و گروه‌های ذینفع برسد.	(Bauhr and Grimes, 2012)
۶	مشارکت عمومی	افزایش مشارکت همگانی و به طور ویژه مشارکت شهروندان با دولت برای ریشه‌کن ساختن فساد	(Transparency.org, 2018; Chiang Shih, 2010; Cavaye, 2004)
۷	مجازات‌های سخت برای مفسدان اقتصادی	وجود مکانیزم‌های تنبیهی شدید برای مفسدان اقتصادی به نحوی که بازدارنده باشد.	(Lindstedt and Naurin, 2006)
۸	وجود تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی	میزان استفاده از تجهیزات الکترونیک، برای افزایش دسترسی ذینفعان به اطلاعات، سهولت در بازیابی اطلاعات و سرعت در ارتباط و انتقال اطلاعات.	(grimmelikhuijsen et al., 2013)
۹	وجود دستگاه قضایی مستقل	استقلال دستگاه قضایی کشور از بخش اجرا جهت رسیدگی به پرونده مفاسد اقتصادی	(TI, 2018)
۱۰	وجود روزنامه‌نگاران مستقل	عدم وابستگی روزنامه‌نگاران به جناح‌های سیاسی	(Bauhr and Grimes, 2012; TI, 2018)
۱۱	ساختار اداری	الگوی روابط بین بازیگران دولتی و غیر دولتی جهت ریشه‌کن سازی فساد	(شاه آبادی و پورجوان، ۱۳۸۹؛ Karhula, 2015; Chiang Shih, 2010; Robinson, 2015)

اگر چه اهمیت ساختار اداری و الگوی حکمرانی در شفافیت توسط پژوهشگران دیگر (شاه آبادی و پورجوان، ۱۳۸۹؛ Karhula, 2015; Chiang Shih, 2010; Robinson, 2015) نیز بیان شده است، اما اینکه بالاخره «کدام الگوی حکمرانی برای ارتقاء شفافیت مناسب است؟»، مورد بررسی قرار نگرفته است. از طرفی، عدم توجه به الگوی حکمرانی و ساختاری که باید سیاست‌های ارتقاء شفافیت در بستر آن به شکلی همسو اجرایی شوند، یکی از عواملی است که می‌تواند موجب شود تا علیرغم اراده دولت‌ها به منظور ارتقاء شفافیت و بهره‌گیری از نتایج مثبت آن، اما به خوبی نتوانند آن‌ها را اجرایی کرده و راهگشا بیابند؛ چرا که آن‌ها مبنای شفافیت را برای

برنامه‌ریزی و پایه‌گذاری ابزارهای سیاستی مناسب، یکپارچه و همراستا برای مبارزه با مفاسد دولتی و ارتقاء شفافیت ندارند. به همین منظور، در ادامه ابتدا به تشریح الگوهای مختلف حکمرانی و سیاست‌های هر الگو در ادبیات تحقیق پرداخته شده است.

الگوی‌های حکمرانی و سیاست‌های مرتبط

حکمرانی در مفهوم عام خود به الگوی روابط بین بازیگران دولتی و غیر دولتی و جایگاه شهروندان در دولت اشاره می‌کند؛ که می‌تواند گستره‌ای از حاکمیت‌های به شدت ساختارمند و کنترل‌ی، همراه با روابط قانونی (اداره عمومی سنتی^۷) تا حاکمیت‌هایی با روابط آزادانه‌تر و نظارت‌های غیر رسمی‌تر (مدیریت دولتی جدید^۸ و حکمرانی عمومی جدید^۹) را شامل شود (Howlett, 2011). بر اساس مطالعات استفن آزبورن (۲۰۰۶) تا کنون سه الگوی حکمرانی برای اداره امور عمومی معرفی شده است: ۱) **اداره عمومی سنتی**: در این الگو، نقش دولت تصدی‌گری و تمرکز اصلی فعالیت اداره بر قانونی بودن و مطابقت با قانون است (دانایی فرد، ۱۳۹۵؛ Howlett, 2011; Howlett, Poocharoen & Kekez, 2017; Denhardt, 2011). ۲) **مدیریت دولتی جدید**: در این الگو، نقش دولت، راهبری و تمرکز اصلی فعالیت اداره بر رقابت و حمایت از تمرکززدایی، کوچک‌سازی، و بوروکراسی‌زدایی است (Denhardt and Catlaw, 2014; Wu and He, 2009; Grandy, 2009). ۳) **حکمرانی عمومی جدید (حکمرانی شبکه‌ای)**: در این الگو، نقش دولت تسهیل‌گری و تمرکز فعالیت اداره بر حمایت از فعالیت‌های سازمانی، تعامل میان بازیگران و استفاده از ساختارهای پسا(فرا) رقابتی و مبتنی بر الگوهای همکاری است (Rutgers & Van Der Meer, 2010; Grandy, 2009). در جدول (۲) ویژگی‌های برجسته هر یک از این الگوها آمده است:

جدول ۲- ویژگی‌های برجسته و متمایز الگوهای حکمرانی

ردیف	الگوی حکمرانی	ویژگی‌های برجسته و متمایز الگوهای حکمرانی		
۱	الگوی اداره عمومی سنتی	دولت تصدی‌گر	حفظ مشروعیت از طریق تطابق ظاهری با قانون	یکپارچگی عمودی در دولت
		اداره بوروکراتیک	پاسخگویی سلسله‌مراتبی	تأکید ویژه بر محوریت قانون
		اجرای متمرکز در دولت	فرآیندهای غیر قابل انعطاف	تمرکز بر ورودی‌های قانونی
۲	الگوی مدیریت دولتی جدید	دولت برونسپار و راهبر	افزایش کارایی و مقررات زدایی	حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات کوچک و متوسط
		بوروکراسی‌زدایی	روابط قراردادی	بازار محور و مشتری‌مدار
		تمرکززدایی و کوچک‌سازی دولت	رقابت محور	تمرکز بر نتایج سازمان‌ها

7 - Traditional Public Administrative

8 - New Public Management (NPM)

9 - New Public Governance (NPG)

ویژگی‌های برجسته و متمایز الگوهای حکمرانی			الگوی حکمرانی	ردیف
شهروندمداری و مشارکت مردمی	حفظ مشروعیت از طریق اهمیت بخشیدن به ارزش‌ها	دولت سازمان‌دهنده و تسهیل‌گر	الگوی حکمرانی شبکه‌ای	۳
حمایت ویژه از تعامل میان بازیگران شبکه	پاسخگویی چندجانبه	ساختار پسا(فرا) رقابتی و مبتنی بر الگوهای همکاری		
تمرکز بر نتایج و تحقق ارزش‌ها	فرآیندهای منعطف	ایجاد شبکه سازمان‌های دولتی و غیر دولتی		

همچنانکه در جدول فوق مشاهده می‌شود، با گذار از حکومت سلسله مراتبی به الگوی حکمرانی شبکه‌ای، در سیاست‌های دولت‌ها تغییراتی قابل مشاهده است. بر همین اساس، هاوالت و همکاران (۲۰۱۷) اشاره می‌کنند که با آشنایی نسبت به این تمایزات، پژوهشگران می‌توانند با بررسی اقدامات دولت‌ها و سازمان‌ها، به سیاست‌ها و ابزارهای سیاستی اجرا شده، و نوع الگوی حکمرانی آن‌ها پی ببرند (Howlett, Poocharoen & Kekez, 2017). هماهنگی بین سیاست‌ها و الگوی حکمرانی به ویژه در مورد کشورهای موفق بیشتر است، چرا که شرط موفقیت در اجرا، انسجام و هماهنگی سیاست‌ها در بستر الگوی ساختاری و حکمرانی است (هدی، ۱۹۹۵: ترجمه الوانی و معمارزاده تهرانی، ۱۳۸۱). در همین راستا، در پژوهش حاضر ابتدا اقدامات دو کشور سنگاپور و ایران در زمینه ارتقاء شفافیت و مبارزه با فساد دولتی، بررسی شد و پس از مقوله‌سازی و تحلیل، با ویژگی‌های جدول فوق مورد مقایسه قرار گرفت تا الگوی حکمرانی آن‌ها در ارتقاء شفافیت مشخص گردد.

روش پژوهش

هدف از این پژوهش یافتن الگوی حکمرانی و سیاست‌های مطلوب جهت ارتقاء شفافیت دولتی در ایران است. برای این منظور با روش تحلیل محتوای کیفی و بر اساس استراتژی مقوله سازی (تدلی و تشکری، ۲۰۰۹)، در قالب مطالعه چند موردی (Yin 2009)، کشورهای سنگاپور و ایران مطالعه شدند. این تحقیق، از نظر هدف «بنیادی - کاربردی» و از نظر روش اجرا توصیفی است. گردآوری اطلاعات با رعایت کثرت‌گرایی، از طریق متن (سند) کاوی مستندات و فایل مکتوب مصاحبه‌های عمیق کیفی انجام گرفته است. در بخش سند کاوی، برای هر یک از کشورهای سنگاپور و ایران، ۲۵۰ فقره سند بررسی شده است؛ که همگی از منابع رسمی و معتبری همچون اسناد هیئت دولت، روزنامه‌های رسمی، قوانین، و اسناد سازمان‌های عمومی به دست آمده‌اند. به طور مثال، در جدول زیر بخشی از منابع رسمی بررسی شده در سنگاپور آمده است:

جدول ۳- مشخصات بخشی از منابع رسمی بررسی شده در سنگاپور

ردیف	منابع و سایت‌های رسمی بررسی شده	آدرس سایت / توضیحات
۱	اداره تحقیقات و مبارزه با فساد سنگاپور (CPIB)	www.cpiib.gov.sg
۲	کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد (UNCAC)	www.unafei.or.jp
۳	روزنامه رسمی «کانال خبری آسیا»	www.channelnewsasia.com
۴	روزنامه رسمی «روی خط امروز»	www.todayonline.com
۵	انجمن بین‌المللی دادستان‌ها	www.iap-association.org
۶	دفتر نخست وزیر سنگاپور	www.pmo.gov.sg
۷	دادستانی کل کشور سنگاپور	www.agc.gov.sg
۸	قانون مبارزه با فساد سنگاپور	-
۹	مقالات پروفسور جان سیو تی ین چواه ^{۱۱}	استاد بازنشسته علوم سیاسی و فعال حوزه شفافیت ^{۱۱}

مطالعه و تحلیل مستندات، زمینه مفهومی مناسبی را برای تدارک مصاحبه با خبرگان فراهم نمود. محقق به عنوان یک ابزار مکمل برای تکمیل داده‌هایی که از بررسی مستندات به دست آمده بود، با روش نمونه‌گیری در دسترس، ۱۳ نفر از خبرگان حوزه سیاستگذاری و مبارزه با مفاسد دولتی که مشخصات آن‌ها در جدول ۴ آمده است را انتخاب نمود و به انجام مصاحبه عمیق از نوع مصاحبه باز با آن‌ها پرداخت. در این مصاحبه‌ها که به طور میانگین هر کدام ۲ ساعت و ۲۰ دقیقه به طول انجامید، تلاش شد تا ذهن مصاحبه شونده با موضوع تحقیق همراه گردد و سپس بر اساس اقتضاء، در حین مصاحبه سؤالاتی پرسیده می‌شد تا بیشترین اطلاعات در خصوص موضوع کسب شود. چند نمونه از آن سؤالات در زیر آمده است:

- ✓ اداره CPIB چه کارهایی انجام می‌دهد تا جامعه، بخش خصوصی و سایر نهادهای عمومی در مسیر مبارزه با فساد، توانمند شوند؟
- ✓ اشتراک اطلاعاتی و تعامل کاری بین مسئولان، نهادها و سازمان‌ها به اندازه‌ای هست که یکپارچگی در اقدامات علیه فساد دولتی وجود داشته باشد؟
- ✓ سازمان معادل یا تقریباً مشابه اداره CPIB سنگاپور که در ایران مسئول مبارزه با فساد و ارتقاء شفافیت باشد، کدام است؟
- ✓ برای تدوین الگوی مطلوب ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران، چه اقدامات و سیاست‌های دیگری باید مد نظر باشد؟

10 - Jon Siew Tien Quah

۱۱ - استاد بازنشسته علوم سیاسی دانشگاه ملی سنگاپور و از فعالان حوزه شفافیت و مبارزه با فساد که پروژه‌های متعددی را برای سازمان شفافیت بین‌الملل تکمیل کرده است (The University Of Melbourne, 2018).

جدول ۴- مشخصات جمعیت شناختی مصاحبه شونده‌گان

ردیف	جنس	سن	تحصیلات	پست و حوزه کاری	سابقه تخصصی (سال)
۱	مرد	۵۳	دکتری مدیریت صنعتی	رئیس دیوان محاسبات کشور	۲۹
۲	مرد	۳۳	لیسانس حسابداری	حسابرس دیوان محاسبات کشور	۷
۳	مرد	۴۵	کارشناسی ارشد بازرگانی	پلیس مبارزه با جرائم اقتصادی	۲۰
۴	مرد	۴۸	دکتری آینده پژوهی	کارمند سازمان بازرسی کل کشور	۲۳
۵	مرد	۴۷	لیسانس حسابداری	کارمند سازمان حسابرسی	۲۵
۶	مرد	۴۳	کارشناسی ارشد حقوق	دادیار مجتمع قضائی	۱۴
۷	مرد	۳۳	کارشناسی ارشد بازرگانی	مشاور مرکز مشاوره معاونت اجتماعی انتظامی	۱۳
۸	مرد	۳۱	کارشناسی ارشد علوم سیاسی	کارمند وزارت دفاع	۷
۹	مرد	۵۳	کارشناسی ارشد بازرگانی	کارشناس رسمی دادگستری	۲۴
۱۰	مرد	۴۰	کارشناسی ارشد حسابرسی	کارمند سازمان حسابرسی وزارت دفاع	۱۸
۱۱	مرد	۴۳	دکتری حقوق جزا	وکیل پایه یک دادگستری	۱۷
۱۲	مرد	۴۰	کارشناسی ارشد مالی	کارمند بازرسی وزارت دفاع	۱۲
۱۳	مرد	۴۵	دکتری حقوق بین الملل	کارمند اداره کل امور بین الملل قوه قضائیه	۲۰

پس از تهیه متن مصاحبه‌ها و اتمام گردآوری، عملیات کدگذاری داده‌ها و برچسب زنی اسناد و مصاحبه‌ها انجام گرفت؛ و پس از مرور و دسته‌بندی مفاهیم، مقولات فرعی و اصلی، ۱۸۹ مفهوم (کد)، ۲۵ مقوله فرعی، و ۹ مقوله اصلی استخراج گردید. برای اطمینان از کیفیت تحقیق از چند روش استفاده شد. اول اینکه مطابق با توصیه لینکلن و گوبا^{۱۲} (۱۹۸۵)، متن به دفعات و به طور دقیق مطالعه گردید و جمله به عنوان واحد تحلیل انتخاب شد. مورد دیگری که موجب اعتبارپذیری تحقیق می‌گردد، بازبینی و نظارت خبرگان بر فرآیندها، طبقه‌بندی داده‌ها و نتایج به دست آمده است (عادل مهربان، ۱۳۹۴؛ Harper and Cole, 2012). به همین منظور، جدولی متشکل از واحدهای تحلیل شده و نتایج مستخرج از بررسی آن‌ها در قالب مفاهیم، مقوله‌های فرعی و مقوله‌های اصلی در اختیار ۵ نفر از خبرگان حوزه نظارت و مدیریت دولتی قرار گرفت و از آن‌ها تقاضا شد:

- ۱) چنانچه مفاهیم استخراج شده از متنی که در ستون «واحد تحلیل» آمده است نیاز به حذف، ادغام و یا ویرایش دارد، اصلاح لازم را اعمال نمایید.
- ۲) چنانچه عنوان مقوله فرعی نیاز به حذف، ادغام و یا ویرایش دارد، و یا اگر مفاهیم جای گرفته در هر مقوله فرعی با آن مقوله انطباق ندارد، اصلاح لازم را اعمال نمایید.

- ۳) چنانچه عنوان مقوله اصلی نیاز به حذف، ادغام و یا ویرایش دارد و یا اگر مقوله‌های فرعی جای گرفته در هر مقوله اصلی با آن انطباق ندارد، اصلاح لازم را اعمال نمایید.
- در این مرحله پس از انجام ویرایش‌هایی که نمونه‌ای از آن‌ها در زیر آمده است، نتایج مورد تأیید خبرگان قرار گرفت:
- ✓ داده‌ها در قالب ۱۶۸ مفهوم (کد) نهایی، ۲۴ مقوله فرعی و ۹ مقوله اصلی طبقه‌بندی شد.
  - ✓ عنوان پنجمین مقوله اصلی که قبلاً «تعادل قدرت و اختیارات مدیران و کارکنان» انتخاب شده بود، به «نظارت و تعادل» تغییر یافت.
  - ✓ عنوان مقوله فرعی کد ۰۷ که قبلاً «استفاده از ظرفیت نظارتی شهروندان» انتخاب شده بود، به «مشارکت با شهروندان» تغییر یافت.
  - ✓ عنوان مقوله فرعی کد ۲۵ که قبلاً «یکپارچگی و هوشمندسازی دپارتمان‌های سازمانی» انتخاب شده بود، به «یکپارچگی و هوشمندی درون سازمانی» تغییر یافت.
- مشخصات خبرگان در جدول ۵ و نمونه‌ای از یک مقوله اصلی، به همراه مقولات فرعی و مفاهیم مرتبط با آن، در جدول ۶ آمده است:

جدول ۵- مشخصات جمعیت شناختی بازبینی‌کنندگان

ردیف	جنس	سن	تحصیلات	پست و حوزه کاری	سابقه تخصصی (سال)
۱	مرد	۴۳	دکتری حقوق جزا	وکیل پایه یک دادگستری	۱۷
۲	مرد	۴۴	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی	کارمند وزارت دفاع	۲۳
۳	مرد	۳۸	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی	کارشناس رسمی دادگستری	۵
۴	مرد	۳۵	دکتری مدیریت دولتی	پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس	۸
۵	مرد	۳۱	کارشناسی ارشد علوم سیاسی	کارمند وزارت دفاع	۷

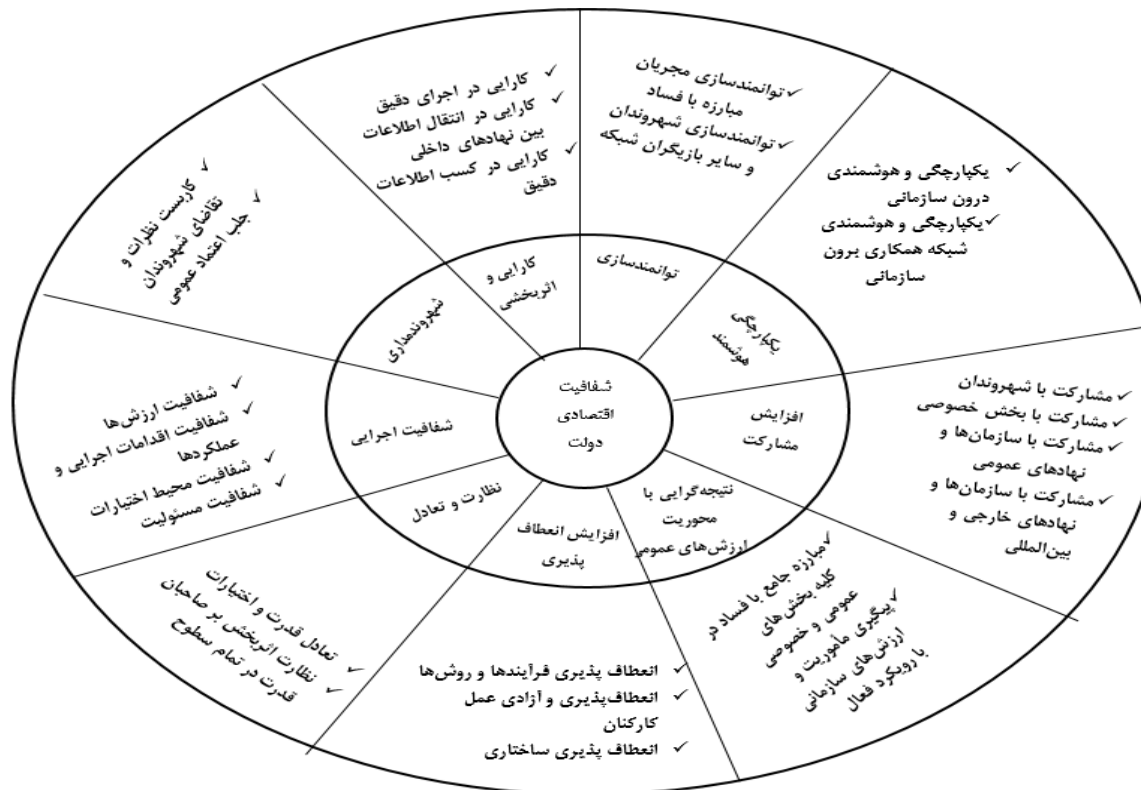
جدول ۶- یک نمونه مقوله سیاستی پس از اصلاحات و اعمال نظر خبرگان

ردیف	منبع کد	مفهوم (کد)	مقوله فرعی	مقوله اصلی
۱	C1, C3, C8, C9, C15, C23	ارتباط نزدیک واحدهای سازمانی	یکپارچگی و هوشمندی درون سازمانی	یکپارچگی هوشمند
۲	C6, C7, C17, C19, C21, C24, C33	انتقال اطلاعات مستمر و به موقع بین واحدها جهت حفظ هوشمندی و یکپارچگی		
۳	C5, C28, C18, C29, C31, C32, C36, C37	امکان فعالیت آگاهانه با پوشش اطلاعاتی		
۴	C2, C44, C46	پشتیبانی اطلاعاتی مستمر واحدهای سازمانی		
۵	C11, C12, C39	اشتراک اطلاعات و تخصص برای حفظ یکپارچگی و هماهنگی اقدامات با نهادهای دیگر	یکپارچگی و هوشمندی شبکه	
۶	C13, C40, C48, C49	اقدام مشترک و نزدیک با سایر نهادها و بازیگران شبکه	همکاری برون سازمانی	

پس از تحلیل محتوای اقدامات سنگاپور و ایران، نتایج با ویژگی‌های متمایز الگوهای حکمرانی که در بخش بررسی پیشینه تحقیق در جدول ۲ بیان شد، مورد تطبیق قرار گرفت و مشخص شد که الگوی سنگاپور از نوع حکمرانی شبکه‌ای و وضع موجود در ایران از نوع حکمرانی سنتی می‌باشد. این نتیجه‌ای بود که از سوی تمامی اعضای مندرج در جدول ۵، صحت‌گذاری شد. به منظور ارزیابی اعتبار و پایایی تحقیق و اطمینان از صحت یافته‌ها، به دو روش محاسبه پایایی بازآزمون و ضریب کاپای کوهن نیز عمل شد. در هر دو روش، تعداد ۳ مصاحبه به عنوان نمونه انتخاب گردید. در روش بازآزمون، هر کدام از مصاحبه‌ها پس از گذشت ۱۵ روز مجدداً توسط پژوهشگر کدگذاری شد و بر اساس فرمول محاسبه آن (خواستار، ۱۳۸۸)، پایایی بازآزمون ۰/۸۴ برآورد گردید. با توجه به اینکه این میزان بیشتر از ۰/۶۰ است، می‌توان کدگذاری‌ها را مورد تأیید و قابل اعتماد دانست (Kvale, 1996). در روش محاسبه ضریب کاپای کوهن از یک پژوهشگر آشنا با موضوع تحقیق با سطح تحصیلات دکتری درخواست شد تا به عنوان همکار کدگذار، سه مصاحبه را کدگذاری نماید. بر اساس فرمول محاسبه ضریب کاپای کوهن (خواستار، ۱۳۸۸)، پایایی بین دو کدگذار ۰/۷۸ برآورد شد که مطابق با رهنمود لندیس و کوخ (۱۹۷۷)، می‌توان شدت توافق را زیاد و تحقیق را پایا و معتبر دانست.

یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که پیشتر توضیح داده شد، مطابق با نظر هاوالت و همکاران (۲۰۱۷) می‌توان با توجه به خط‌مشی‌ها و ابزارهای سیاستی که از روی ماهیت اقدامات و فعالیت‌های دولت‌ها و سازمان‌ها قابل شناسایی است، نوع الگوی حکمرانی را مشخص کرد. این مطالعه نشان داد که کنترل فساد و ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت، در حوزه سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اداری دارای ۹ بعد و ۲۴ مؤلفه است که در شکل ۲ (الگوی مطلوب) ارائه گردیده است. مطابق با بررسی به عمل آمده، سیاست‌های موجود در الگوی مطلوب، دارای ماهیت مشارکتی و در چارچوب ساختار شبکه‌ای فرارقابتی تشخیص داده شد که به خوبی بیانگر الگوی حکمرانی شبکه‌ای است. بنابراین مشخص شد که الگوی حکمرانی مطلوب برای ارتقاء شفافیت اقتصادی دولت، الگوی حکمرانی شبکه‌ای است. در حالی که ماهیت خط‌مشی‌ها و سیاست‌های به کار رفته در ایران با الگوی اداره عمومی سنتی منطبق بود. به طور مثال، بررسی‌ها نشان داد که در سنگاپور اداره CPIB فرماندهی شبکه مبارزه با فساد را بر عهده دارد که تمامی مجریان، شهروندان و سایر بازیگران صحنه مبارزه با فساد در آن حضور فعال دارند. در حالی که در ایران مبارزه با فساد توسط سازمان‌های مختلفی همچون سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات، سازمان برنامه و بودجه، و ...، به صورت جزیره‌ای و در قالب ساختار سلسله‌مراتبی انجام می‌گرفت.

شکل ۲- الگوی شفافیت اقتصادی در ایران.

برای آشنایی با یافته‌های تحقیق که در شکل ۲ آمده است، در جدول زیر ابعاد الگوی مطلوب شفافیت اقتصادی دولت تشریح شده است:

جدول ۷- تعریف ابعاد ۹ گانه الگوی ارتقاء شفافیت اقتصادی در ایران

تعریف	بعد سیاستی
تعامل و هماهنگی تمام بازیگران شبکه با محوریت سازمان اصلی متولی مبارزه با فساد به نحوی که یک پیکر واحد در مبارزه با فساد تشکیل گردد.	یکپارچگی هوشمند
افزایش همکاری بین همگی اعضای شبکه، جهت خط‌مشی‌گذاری، آموزش، نظارت و مبارزه با فساد	افزایش مشارکت
اقدام در راستای تحقق اهداف و ارزش‌های عمومی به نحوی که معضل تأکید مفرط بر مطابقت ظاهری اقدامات با قوانین به وجود نیاید...	نتیجه‌گرایی با محوریت ارزش‌های عمومی
بازنگری مستمر در ساختار، فرآیندها و روش‌ها در طول زمان و در تقابل مؤثر با فساد. با تغییرات محیطی فساد و ترندهای به روز مفسدان.	افزایش انعطاف پذیری
عدم تمرکز قدرت اجرا و نظارت در یک نقطه به هنگام تقسیم قدرت میان افراد، مسئولان و سازمان‌ها.	نظارت و تعادل
وجود رد پای شفاف، قابل تشخیص، و ملموس برای نهادها و مسئولین مبارزه با فساد به نحوی که اقدامات آن‌ها به خوبی قابل ارزیابی باشد...	شفافیت اجرایی
جلب اعتماد عمومی با قراردادن مدل بر محوریت خدمت به شهروندان و تأمین منفعت عمومی.	شهروندمداری
برخورد سریع، دقیق و عادلانه با فساد دولتی و ارائه گزارش اقدامات در کمترین زمان ممکن	کارایی و اثربخشی
در اختیار قرار دادن هر آنچه که اعضای شبکه نیاز دارند تا به خوبی و راحتی نقش خود را در مبارزه با فساد عملیاتی سازند.	توانمندسازی

با توجه به یافته‌های پژوهش، مشخص گردید که برای ارتقاء شفافیت اقتصادی در سنگاپور یک شبکه جامع که «نظارت اثربخش»، «تعادل قدرت و اختیارات» و «یکپارچگی و هوشمندی» برایش مهم است با محوریت یک سازمان منحصر، به نام اداره CPIB^{۱۳} تشکیل شده است تا تمامی مجریان، شهروندان و سایر بازیگران صحنه مبارزه با فساد در آن حضور فعال داشته باشند. یافته‌ها نشان داد که باید برای «توانمندسازی» و تقویت کلیه بازیگران شبکه و «افزایش همکاری و مشارکتشان» برنامه‌ریزی نمود. همچنین باید دقت نمود که ماهیت فرآیندها و روش‌ها، ساختار، و عمل کارکنان و مجریان «منعطف» باشد نه اینکه در چارچوب‌ها و ساختارهای سخت و غیر قابل تغییر که با ماهیت محیطی به شدت متغیر فساد تناسبی ندارد و توان سیستم را در حل معضل فساد می‌کاهد، آن‌ها را محصور نمود و آن‌ها را فاقد ویژگی آزادی عمل برای مقابله

اثربخش با فساد کرد. دیگر سیاستی که برای ارتقاء شفافیت مهم است، «نتیجه‌گرا بودن و اهمیت دادن به ارزش‌های عمومی» به جای تأکید صرف و محدود شدن به متن ظاهری قوانین است. زمانی که سازمان وظیفه محور است یعنی بر رعایت فرآیندها و دستورالعمل‌ها و مطابقت ظاهری آن‌ها با قوانین تکیه می‌کند. این در حالی است که اگر سازمان به صورت ارزش محور طراحی شود، مشخص می‌گردد که ظاهرسازی قانونی یک شیوه معمول و مرسوم است که مفسدان اقتصادی برای پنهان سازی فساد خود از آن استفاده می‌کنند. لذا یک سازمان ارزش محور برای کشف مفاسد اقتصادی چاره‌ای جز ژرف‌نگری و جستجوی فساد نمی‌بیند. چنین سازمانی به دنبال کنار زدن پرده‌های ظاهری برای پی بردن به لایه‌های مخفی فعالیت‌ها رفته و با بررسی همه‌ی تخلفات از حیث احتمال بروز فساد دولتی، به طور مستمر به دنبال آن است که یک گام جلوتر از شگردهای مخفی‌سازی مفسدان اقتصادی قرار داشته باشد. از طرف دیگر، مشکلات و خلأهای قانونی امری اجتناب ناپذیر در همه جای دنیاست و تنها با در نظر گرفتن هدف وجودی قوانین و نتایج مد نظر قانونگذار است که کارگزاران و بوروکرات‌ها می‌توانند مبتنی بر نتیجه‌گرایی عمل نموده و خلأهای قانونی را پوشش دهند. البته در راستای دستیابی به نتایج، باید «شفافیت اجرایی» سر لوحه کار قرار گیرد تا علاوه بر ثمرات معمول شفافیت، آنجا که بوروکرات باید فراتر از متن قانون عمل کند تا یک خلأ قانونی را پوشش دهد، اقدامات او از گذرگاه ارزش عمومی، «شهروند مداری»، و «کارایی و اثربخشی» مورد ارزیابی ناظران مستقل و شهروندان قرار گیرد. این در حالی است که بر اساس یافته‌های تحقیق مشخص شد که در ایران عمل مبارزه با فساد توسط سازمان‌های مختلفی همچون سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات، سازمان برنامه و بودجه، و ... به صورت جزیره‌ای و در قالب ساختار سلسله‌مراتبی انجام می‌شود و صرفاً بر «یکپارچگی عمودی و سلسله‌مراتبی در داخل هر سازمان» تأکید می‌گردد. در این میان به جای تأکید بر گردآوری کلیه بازیگران شبکه و توانمندسازی همگی آن‌ها، تنها بر «توانمندسازی مجریان مبارزه با فساد» و «مدیران و کارکنان سازمان‌ها» دقت شده و به طور مثال از توانمندسازی شهروندان غفلت می‌شود. در ایران سازمان‌های مجری مبارزه با فساد بر «وظیفه‌گرایی با محوریت قانون» تأکید می‌کنند که به دلیل خلأهای قانونی و تغییرات مستمر محیط فساد و به روز شدن مداوم ترفندهای مفسدان، اثربخشی فعالیت‌های ضد فساد را کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر، در رسیدگی به مفاسد اقتصادی، صرفاً بر برقراری نظم در روال رسیدگی‌ها بر مدار «متن ظاهری قانون» تأکید می‌شود.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که یافته‌ها و نتایج تحقیق نشان داد، تأثیر مثبت الگوی حکمرانی به طور عام و الگوی حکمرانی عمومی جدید (حکمرانی شبکه) به طور خاص بر شفافیت اقتصادی دولت را می‌توان تأیید نمود. در این تحقیق اولاً تمامی مکانیزم‌های سیاستی سنگاپور برای ارتقاء شفافیت

Hin, 2011; Howlett) اقتصادی همراستا با ادبیات تحقیقی حوزه شفافیت و مبارزه با فساد دولتی (et al., 2017: 489; Howlett, 2011; Rutgers & Van Der Meer, 2010; Grandy, 2009) بود و ثانیاً همسویی این مکانیزم‌های سیاستی با الگوی حکمرانی شبکه‌ای نیز با ادبیات تحقیق کاملاً مطابقت داشت. چرا که یافته‌های حاصل از بررسی‌ها و مطالعات انجام شده نشان داد که در سنگاپور، توانمندسازی نهادهای رسمی مبارزه با فساد، شهروندان، دستگاه‌های عمومی و بخش خصوصی، و ترغیب آن‌ها به مشارکت برای مبارزه‌ی همه‌جانبه و قدرتمند با فساد از سیاست‌های مهم برای ریشه‌کن سازی فساد است و این نتایج همراستا با ادبیاتی است که بیان می‌کند در الگوی حکمرانی شبکه‌ای به خدمات و محصولات به عنوان محصول مشترکی نگاه می‌شود که باید با تعامل مشترک بخش دولتی، خصوصی، غیر انتفاعی و شهروندان تولید شود (Howlett et al., 2017). همچنین ادبیات مزبور اشاره می‌کند که چون کیفیت، کارایی، اثربخشی و نتیجه‌گرایی اهمیت دارد، در کنار تلاش برای «افزایش مشارکت»، بر «توانمندسازی شهروندان و سایر بازیگران شبکه» (دانایی‌فرد، ۱۳۹۵؛ Howlett et al., 2015; Stoker, 2006) در یک ساختار شبکه‌ای تعاملی در راستای دستیابی به یک محصول مشترک تلاش می‌شود (Howlett et al., 2015). در دیگر نتیجه پژوهش حاضر مشخص شد که یکی از سیاست‌های لازم برای ارتقاء شفافیت اقتصادی، نتیجه‌گرایی با محوریت ارزش‌های عمومی است؛ و این ویژگی منحصر به فردی است که بر اساس ادبیات حوزه الگوی حکمرانی، مختص الگوی حکمرانی شبکه‌ای و تئوری مدیریت ارزش عمومی بر شمرده شده است (Denhardt, 2011؛ دانایی‌فرد، ۱۳۹۵). در نتیجه بعدی در تحقیق حاضر مشخص گردید که برای افزایش شفافیت اقتصادی در دولت‌ها باید نهادهای متولی مبارزه با فساد از ساختارهای انعطاف‌پذیر بهره ببرند؛ و این خاصیت نیز مطابق با ادبیات تحقیق، از دیگر ویژگی‌های الگوی حکمرانی شبکه‌ای است (دنهارت و دنهارت، ۲۰۱۱؛ به نقل از: دانایی‌فرد، ۱۳۹۵؛ Howlett et al., 2017). مسئله اخیر بر اساس یافته‌ها، از جمله معضلات اصلی دیگر ارتقاء شفافیت در ایران است. در ریشه‌کن ساختن فساد دولتی، نباید ماهیت ابزاری ساختار سازمانی که وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف است، تغییر یافته و به جای ابزار سیاستی، به هدف تبدیل شود. باید توجه داشت، همچنانکه یافته‌ها مشخص کرد و ادبیات تحقیق نیز بر آن صحنه می‌گذارد (Hin, 2011; Rutgers & Van Der Meer, 2010; Grandy, 2009)، فساد ماهیت به شدت متغیری دارد و با ساختارهای سخت و ثابت در گذر زمان نمی‌توان به مبارزه مؤثر با پدیده‌ای پرداخت که دائماً در حال پیچیده‌تر شدن و به روز شدن است.

توصیه‌های سیاستی

در سنگاپور وظیفه مبارزه با فساد با محوریت اداره CPIB اجرا می‌شود و در ایران، اگرچه سازمان‌های متعددی به طور انفرادی وظیفه خود را در قبال مبارزه با فساد انجام می‌دهند، اما

خبرگان تحقیق بر قابلیت سازمان بازرسی کل کشور در انجام وظایفی همچون اداره CPIB اشاره نمودند. به همین دلیل و بر اساس توصیه خبرگان، در این بخش پیشنهادات سیاستی با محوریت سازمان بازرسی کل کشور برای کاهش فاصله تا وضعیت مطلوب ارائه شده است:

۱) سازمان بازرسی کل کشور الگوی حکمرانی خود را از نوع سنتی به حکمرانی شبکه‌ای تغییر دهد و تمامی سیاست‌ها و ابزارهای سیاستی خود را در قالب یک بسته سیاستی هماهنگ با این الگوی حکمرانی که در قالب مدل مطلوب مقاله حاضر (شکل ۱) تشریح شده است، طراحی و اجرا کند. ۲) همانگونه که نتایج تحقیق نشان داد، توصیه می‌شود به توانمندسازی مجریان مبارزه با فساد و سایر بازیگران این شبکه اهمیت ویژه‌ای داد. به طور مثال مأموران سازمان بازرسی کل کشور را می‌توان در حکم ضابط قضایی قرار داد تا از مزایای بازجویی تخصصی از متهمان بهره‌مند گردند. یا می‌توان به شهروندان آموزش‌های مستمر داد و از افشاگران مفسد اقتصادی در برابر اقدامات تلافی‌جویانه حمایت نمود. ۳) یکی از سیاست‌های مدل مطلوب، یکپارچگی هوشمند بود. از آنجایی که در سازمان بازرسی تأکیدات صرفاً بر یکپارچگی عمودی در داخل سازمان است، توصیه می‌شود سازمان بازرسی کل کشور به اشتراک اطلاعات و افزایش تعاملات با سایر سازمان‌ها و بازیگران شبکه بپردازد، به نحوی که بین این سازمان و سایر بازیگران مؤثر در مبارزه با فساد، یک شبکه همکاری یکپارچه تشکیل شود. ۴) توصیه می‌شود، سازمان بازرسی، افزایش مشارکت با شهروندان و سایر بازیگران فعال در شبکه ضد فساد را در دستور کار قرار دهد. به طور مثال، سازمان بازرسی کل کشور می‌تواند اپلیکیشن‌هایی را طراحی کند و در اختیار شهروندان قرار دهد که بتوانند با سهولت هر چه بیشتر مستندات را به لحظه و حتی به صورت زنده برای مأموران سازمان بازرسی ارسال کنند. ۵) توصیه می‌شود، سازمان بازرسی کل کشور به جای تمرکز بر تطابق ظاهری موضوعات با قوانین، با توجه به اصل نتیجه-گرایی و با محوریت قرار دادن ارزش‌های عمومی اقدامات خود را ارزیابی نماید. ۶) در زمینه‌ی شهروندمداری توصیه می‌شود، سازمان بازرسی کل کشور از نظرات مردم بیشتر استقبال کند و اعتماد عمومی را بیش از پیش جلب نماید. به طور مثال، سازمان مزبور شرایطی را فراهم کند که مردم بتوانند ایرادات قانونی و اجرایی فراهم‌کننده فرصت فساد را به سازمان گزارش کنند؛ و این اطمینان را به مردم دهد که تمامی پیشنهادات تا به نتیجه رسیدن پیگیری شده و نتیجه در بازه‌ی زمانی مشخصی در اختیار مردم قرار می‌گیرد.

منابع

- ۱- تدلی، چالز؛ تشکری، عباس (۲۰۰۹). ترجمه: آذر، عادل؛ جهانیان، سعید (۱۳۹۵). «مبانی پژوهش ترکیبی»، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- ۲- خواستار، حمزه (۱۳۸۸). «ارایه‌ی روشی برای محاسبه‌ی پایایی مرحله‌ی کدگذاری در مصاحبه‌های پژوهشی»، روش‌شناسی علوم انسانی، دوره ۱۵، شماره ۵۸.

- ۳- دانایی فرد، حسن (۱۳۹۵). «نهضت‌های مدیریتی در بخش دولتی: گذشته، حال، و آینده». تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). چاپ ۱.
- ۴- شاه آبادی، ابوالفضل و پورجوان، عبدالله (۱۳۸۹). «حکمرانی، رقابت‌پذیری و رشد اقتصادی کشورهای منتخب». راهبرد توسعه. شماره ۲۲ (تابستان)، صص ۱۶۸-۱۲۹.
- ۵- عادل مهربان، مرزیه (۱۳۹۴). «مروری بر تحلیل محتوای کیفی و کاربرد آن در پژوهش»، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. چاپ ۱.
- ۶- عبدالملکی، حجت‌الله (۱۳۹۵). «اقتصادمقاومتی: درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل». تهران: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق (ع). چاپ ۳.
- ۷- قلی پور، رحمت‌اله (۱۳۸۴). تحلیل رابطه الگوی حکمرانی خوب و فساد اداری، فرهنگ مدیریت، سال سوم، شماره دهم، صص ۱۲۷-۱۰۳.
- ۸- محسنی، قاسم (۱۳۹۳). «شفافیت و انضباط مالی دستاورد اقتصاد مقاومتی است». بورس. شماره ۱۱۴ و ۱۱۵ (مرداد و شهریور). صص ۲۳-۲۱.
- ۹- هاشمی شاهرودی، سید محمود (۱۳۹۴). «نظارت و بازرسی». انتشارات بنیاد فقه و معارف اهل بیت علیهم السلام. چاپ ۱.
- ۱۰- هدی، فرل، ترجمه: الوانی، سید مهدی؛ و معمارزاده طهران، غلامرضا. (۱۳۸۱). اداره امور عمومی تطبیقی (مدیریت تطبیقی). انتشارات اندیشه‌های گوهریار. چاپ اول.
- ۱۱- هزاوئی، سید مرتضی و علی زیرکی حیدری (۱۳۹۳). «اقتصاد مقاومتی؛ نماد مدیریت جهادی در اقتصاد سیاسی ایران». مطالعات انقلاب اسلامی. سال یازدهم. شماره ۳۷ (تابستان). صص ۲۶-۹.
- 12- Amiri, H., Karmi, M. H., Toussi, A., & Javanmard, R. 2017. "Impact of Economic Transparency on Economic Growth in the Middle East Countries". *International Journal of Business and Development Studies*, 9 (2). pp. 115-138.
- 13- Bauhr, M., & Grimes, M. 2012. "What is Government Transparency? : New Measures and Relevance for Quality of Government". *The Quality of Government Institute: University of Gothenburg*. Vol. 16. pp. 1-27.
- 14- Chiang Shih, Mei. 2010. "Trust and Transparency in Network Governance: The Implication of Taiwan's Anticorruption Activities". *International Public Management Review*. Electronic Journal at <http://www.ipmr.net>. Vol.11, No. 2.
- 15- Denhardt, R. B. 2011. "Theories of Public Organization". Boston: Cengage Learning. 6th edition.
- 16- Denhardt, R. B. & Catlaw, T. 2014. "Theories of public organization", USA: Cengage Learning.
- 17- Douglas, S., & Meijer, A. 2016. "Transparency and Public Value: Analyzing the Transparency Practices and Value Creation of Public Utilities". *International Journal of Public Administration*.
- 18- Fairbanks, J., D. Plowman, K., & L. Rawlins, B. 2007. "Transparency in government communication". *Journal of Public Affairs*, vol. 7, pp. 23-37.
- 19- Flyverbom, M., Christensen, L. T., & Hansen, H. K. 2015. "The Transparency-Power Nexus". *Management Communication Quarterly*. Vol. 29. No. 3.
- 20- Grandy, C. 2009. "The Efficient Public Administrator: Pareto and a Well-Rounded Approach to Public Administration". *Public Administration Review*, Vol. 69, pp. 1115-1123.
- 21- Harper, M., & Cole, P. 2012. "Member Checking: Can Benefits Be Gained Similar to Group Therapy?". *The Qualitative Report*. Vol. 17. No. 2, pp. 1-8.
- 22- Hin, Koh Tech (2011). "Corruption Control in Singapore", UNAFEI: Resource Material No.83
- 23- Howlett, M., Poocharoen, O., & Kekez, A. 2017. "Understanding Co-Production as a Policy Tool". *Journal of Comparative Policy Analysis*, Vol. 19. No. 5, pp. 487-501.
- 24- Howlett, M. 2011. "Designing Public Policies: Principles and Instruments". *Routledge text books in policy studies*.
- 25- Karhula, P. 2015. "Freedom of speech in the internet era: Transparency and redefining boundaries": Finland, *Scandinavian Library Quarterly*, No.3.
- 26- Kvale, Steinar. 1996. *Interviews: An Introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- 27- Landis, J.R. & G.G. Koch. "The Measurement of Observed Agreement for Categorical", *Data Biometrics*, 1997, pp 159-174.
- 28- Lincoln, Y. and Guba, E. 1985. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: CA: Sage.
- 29- Lindstedt, C. and Naurin, D. 2006. "Transparency Against Corruption: A Cross-Country Analysis", 20th World Congress of the IPSA, Fukuoka, Japan.
- 30- Osborne, S. P. 2006. "The New Public Governance?". *Public Management Review*, Vol. 8. No. 3, pp. 377-387.
- 31- Oracle: Public Sector (2012). *Transparency in the Public Sector: Its Importance and How Oracle Supports Governments Efforts*, An Oracle White Paper.
- 32- Rutgers, M. R. & Van Der Meer, H. 2010. "The Origins and Restriction of Efficiency in Public Administration Regaining Efficiency as the Core Value of Public Administration". *Administration & Society*, Vol. 42, pp. 755-779.
- 33- TI. 2017. "Corruption Perception Index 2016: Full Source Description".
- 34- TI. 2018. "Corruption Perception Index 2017". Retrieved 02 May 2018.
- 35- Wu, X., & He, J. 2009. "Paradigm shift in public administration". *Public Administration Review*, Vol. 69. No. 1, pp. 21-28.
- 36- Yin, Robert K. (2009). "Case Study Research Design and Methods", *Applied Social Research Methods Series*, Sage Publications, Fourth edition, Volume 5.